

मुलाखत | रविशंकर प्रसाद

'सोशल मीडियाचा गैरवापर हाताळण्यासाठीच नवीन आयटी नियम, निवारण मंच ऑफर करा'

व्हॉट्सअॅपच्या सामान्य वापरकर्त्यांना संदेशांच्या प्रवर्तकाचा शोध घेण्याच्या मुद्द्यावर घाबरण्यासारखे काही नाही, असे केंद्रीय आयटी आणि कायदा मंत्री म्हणतात

युथिका भागव

ट्विटर आणि व्हॉट्सअॅप सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मसाठी सरकारच्या नवीन मार्गदर्शक तत्वांविरुद्ध शस्त्राबाहेर असताना माहिती तंत्रज्ञान आणि कायदा मंत्री रविशंकर प्रसाद म्हणाले की, ही मार्गदर्शक तत्वे अशा व्यासपीठांच्या गैरवापराच्या मुद्द्याला सामोरे जाण्यासाठी आहेत. हे नियम वापरकर्त्यांना केवळ निवारण यंत्रणा देतात, वापरकर्ते आणि सोशल मीडिया मध्यस्थ यांच्यात तक्रारी हाताळल्या जातील यावर त्यांनी भर दिला. ते म्हणाले की, सरकार यात सामील नाही. व्हॉट्सअॅप संदेशांचा प्रवर्तक शोधण्याच्या मुद्द्यावर मंत्री म्हणाले की, प्लॅटफॉर्मच्या सामान्य वापरकर्त्यांना घाबरण्यासारखे काही नाही. "मी माझा शब्द देत आहे," तो म्हणाला. संपादित उतारे:

काही सोशल मीडिया कंपन्यांनी नवीन नियमांनुसार कर्मचार्यांना तुरुंगात टाकण्याशी संबंधित कलमाबद्दल चिंता व्यक्त केली आहे.

नियम 4(ए) नुसार, सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्मने एक मुख्य अनुपालन अधिकारी नियुक्त करणे आवश्यक आहे जे या कायद्याचे आणि त्याखालील नियमांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी जबाबदार असतील आणि तृतीय-पक्ष माहितीशी संबंधित कोणत्याही कार्यवाहीत जबाबदार असतील जेथे तो/ती योग्य परिश्रमाचे मध्यस्थाने अनुसरण केले आहे याची खात्री करण्यात अपयशी ठरतात.

योग्य परिश्रम ाचे निरीक्षण करण्यात अपयश ही कृती सुरु करण्याची पूर्वअट आहे. नियमात असे म्हटले आहे की, सुनावणीची संधी न देता महत्त्वपूर्ण सोशल मीडिया मध्यस्थावर कोणतेही दायित्व लादले जाणार नाही. तर, सर्व सुरक्षा रक्षक आहेत. जर मध्यस्थ आधीच असे गृहीत धरत असतील की ते योग्य परिश्रमांचे पालन करणार नाहीत, तर ती त्यांची चूक आहे. जर त्यांचा योग्य परिश्रम न करण्याचा हेतू असेल, तर त्याचे परिणाम होतील.

त्याचप्रमाणे सामग्री काढून टाकण्याच्या आधी पूर्वअटदेखील असते. मध्यस्थ व्यक्तींच्या खाजगी क्षेत्रांचा पर्दाफाश करणार या सामग्रीच्या तक्रारी प्राप्त झाल्यावर 24 तासांच्या आत प्रवेश काढून टाकतील किंवा अक्षम करतील, अशा व्यक्तींना पूर्ण किंवा अर्धवट नग्नता दर्शवितात किंवा लैंगिक कृत्यांमध्ये किंवा मॉर्फ केलेल्या प्रतिमांसह प्रतिक्रियांच्या स्वरूपात असतात इत्यादी. अशी तक्रार व्यक्ती किंवा इतर कोणत्याही व्यक्तीद्वारे त्याच्या/तिच्या वतीने दाखल केली जाऊ शकते... यात काय आहे? सरकारी आदेशांद्वारे सामग्री काढून टाकण्यास आयटी कायद्याच्या कलम ६९ (ए) अंतर्गत आधीच प्रक्रिया आहे.

हा मुद्दा वापराचा नाही, तर या व्यासपीठांचा गैरवापर आणि गैरवापर आहे आणि गैरवर्तनाच्या बळींना मंच आहे की नाही. आणि आम्ही [सरकार] त्यातून बाहेर आहोत. हे सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्म आणि त्यांच्या वापरकर्त्यांमध्ये आहे.

- हे नियम २६ मे रोजी लागू झाले. अनुपालन न केल्याबद्दल काय कारवाई केली जाईल?

मी काय कारवाई करेन किंवा विभाग काय करेल यावर जाहीर मुलाखतीत वाद विवाद होणार नाही. ते आमच्यावर सोडा. आम्ही प्रशासन प्रक्रियेच्या पूर्ण मर्यादित निर्णय घेऊ. मी पुन्हा सांगतो: त्यांनी नियमांचे पालन करणे अपेक्षित आहे. हे नियम केवळ त्यांच्या वापरकर्त्यांच्या भल्यासाठी आहेत... जर कोणत्याही असहाय बळीला गैरवापराचा प्रश्न येत असेल, तर त्यांनी अमेरिकेला जावे. जेव्हा एक अस्वस्थ आई माझ्याजवळ येते की तिच्या मुलीचा माजी प्रियकर मुलीची जिवाळ्याची छायाचित्रे फिरत आहे, तेव्हा मी काय करावे? द्विटरम्वणते त्याप्रमाणे तिला अमेरिकेकडे तक्रार करण्यास सांगा? हे कायदे अचानक आलेले नाहीत. हे तीन-चार वर्षे प्रगतीपथावर होते. संसदेची आज्ञा आणि नागरी समाजाची मागणी असे दोन न्यायालयीन आदेश होते आणि त्यानंतर मोठ्या प्रमाणावर सल्लामसलत करण्यात आली.

- या मुद्द्याचा भारताच्या प्रतिमेवर, विशेषतः व्यवसाय करण्याच्या बाबतीत परिणाम होईल का?

नाही। अनेक कंपन्यांनी नियमांचे पालन केले आहे. हा एखाद्या देशाच्या प्रतिमेचा प्रश्न नाही, हे वापरकर्त्यांचे गैरवापराविरुद्धचे अधिकार आहेत. कोणत्याही मजबूत लोकशाहीने भाषण आणि अभिव्यक्ती स्वातंत्र्याला परवानगी दिली पाहिजे आणि तक्रारींचे निवारण करण्यासाठी मंचाला परवानगी दिली पाहिजे...

नियम अगदी स्पष्ट आहेत. सरकारशी समन्वय साधण्यासाठी त्यांना भारतस्थित कर्मचारी - तक्रार निवारण अधिकारी, अनुपालन अधिकारी आणि नोडल अधिकारी यांची नेमणूक करावी लागेल. आपण चंद्रमागत आहोत का? या नियुक्ती करण्यासाठी त्यांना यूपीएससी प्रकारच्या परीक्षेची गरज आहे का? अंतरिम उपाय म्हणून ते त्यांच्या एका कर्मचार्याला येथे स्थलांतरित करू शकतात. जेव्हा भारतीय आयटी कंपन्या अमेरिकेत व्यवसाय करायला जातात, तेव्हा ते कायद्यांचे पालन करतात की नाही? भारतीय फार्मा कंपन्या अमेरिकेत उत्पादनासाठी जातात, ते अमेरिकन कायद्यांचे पालन करतात की नाही? भारताच्या डिजिटल सार्वभौमत्वाबाबत कोणतीही तडजोड होणार नाही.

दोन वर्षांपासून संदेशांच्या प्रवर्तकाच्या मुद्द्यावरून सरकार आणि व्हॉलस्ट्रॉममध्ये वाद सुरू असून आता ते गोपनीयतेच्या चिंतेचे कारण देत न्यायालयात गेले आहेत.

व्हॉलस्ट्रॉमच्या सामान्य वापरकर्त्यांना घाबरण्यासारखे काही नाही. मी माझा शब्द देत आहे. मित्र, डॉक्टर-रुग्ण, वकील-ग्राहक, मीडिया-सोर्स, गर्लफ्रेंड-बॉयफ्रेंड यांच्यातील संदेश... एन्क्रिप्टेड स्वरूपात खाजगी संदेश विनाअडथळा चालू राहतील. आम्ही जे शोधत आहोत ते म्हणजे जेव्हा आधीच चलनात असलेला संदेश व्हायरल झाला आहे, दंगली, जमावाची हत्या, दहशतवाद, भारताच्या सुरक्षा आणि सुरक्षिततेवर दबाव आणणारा आहे आणि एका महिलेवर बलात्कार किंवा नग्नता किंवा बाल अत्याचार असल्याचे दर्शवित आहे... केवळ या परिभाषित प्रकरणांमध्ये, सुरक्षा एजन्सी "कृपया हे कोणी सुरू केले हे स्पष्ट करा" असे विचारू शकतात... सामग्री आधीच सार्वजनिक क्षेत्रात आहे.

मला गोपनीयता काय आहे यावर स्पर्श करायचा आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की गोपनीयता तत्वांमध्ये काही सूट आहे... दहशतवादी, गुन्हेगार किंवा भ्रष्ट व्यक्तीला गोपनीयतेचा अधिकार असू शकत नाही, अन्यथा कोणताही तपास करता येत नाही... माझ्या अत्यंत विचारी दृष्टीकोनातून, गोपनीयता म्हणजे तुमच्या अस्तित्वाचा गाभा... तुमच्या लैंगिक आवडीनिवडी, तुमचे वैवाहिक संबंध, कुटुंबातील सदस्यांमधील संबंध, तुमचा खाजगी पत्रव्यवहार, तुमच्या वैद्यकीय नोंदी, तुम्ही लोकसेवक नसाल तर तुमची मालमत्ता. अल्पवयीन मुलांचा हक्क... हे गोपनीयतेचे मान्यताप्राप्त बारकावे आहेत.

आणि तंत्रज्ञानाचे प्रश्न तंत्रज्ञानाद्वारे सोडवले जाऊ शकतात. ही त्यांची [व्हॉट्सअॅपची] जबाबदारी आहे... केंब्रिज अॅनालिटिका अंकाच्या वेळी त्यांनी (फेसबुक) ५ लाखांहून अधिक भारतीयांची माहिती लीक केली होती, तेव्हा गोपनीयता कुठे होती? त्यांच्या ताज्या गोपनीयता धोरणात ते म्हणत आहेत की वापरकर्त्यांचा डेटा व्यवसाय सहकाऱ्यांसोबत सामायिक केला जाईल. तिथे गोपनीयता कुठे आहे? त्यामुळे वाजवी वर्गीकरण आणि सार्वजनिक हितासाठी कोणते तपशील मागितले जात असतील, तर तुम्ही त्याबद्दल वाद का घालत आहात? ते अनेक परदेशात ते देत नाहीत का?

- व्हॉट्सअॅपने म्हटले आहे की ते त्यांच्या नवीन गोपनीयता धोरणाच्या संदर्भात वैयक्तिक डेटा संरक्षण विधेयक येईपर्यंत थांबतील. त्यावर काय प्रगती आहे?

निवड समितीने त्यांचा अहवाल दिला आहे... कोव्हीआयडी-१९ परवानगी देत, पुढच्या सत्रात मी ते ढकलू इच्छितो. भारताकडे डेटा अर्थव्यवस्था बनण्याची मोठी क्षमता आहे... मी अभिमानाने ठामपणे सांगतो की आमचा डेटा संरक्षण कायदा अगदी स्पष्टपणे सामील होतो की त्याच्या संमतीशिवाय कोणाकडूनही स्वेच्छेने कोणताही डेटा घेतला जाऊ शकत नाही. डेटाच्या प्रोसेसरने संमती च्या मर्यादेपर्यंतच त्याचा वापर करणे आवश्यक आहे.

हे मध्यस्थ नसून सर्च इंजिन असल्याचे सांगत गुगलने आयटी नियमांविरुद्ध संरक्षण मागितले आहे.

तांत्रिकतेखाली आपण आश्रय घेऊ नये. ज्या स्त्रियांच्या नग्न, मॉर्फप्रतिमा प्रसारित केल्या जातात त्यांच्या प्रतिष्ठेचा आदर करण्यासाठी जे काही नाव दिले जाते त्या नावाने व्यासपीठाचे नैतिक बंधन नाही का? सार्वजनिक संमतीसाठी संमतीचा घटक आहे हे दाखवल्याशिवाय आपण अशी कोणतीही सामग्री उचलणार नाही याची खात्री करणारी यंत्रणा असू नये का [जी सुनिश्चित करेल]. हे या सोशल मीडिया कंपन्यांचे नैतिक तसेच सामाजिक बंधन आहे.

the_thinking_treet3
THRIVING FOR SUSTAINABLE FUTURE